HE 121/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle rikostiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Heidi Aliranta,
Markus Terenius, SM/PO

Keskeiset huomiot uhkaperusteisen rikostiedustelun ”ydinpykäliin”

- Uhkaperusteisen rikostiedustelun välttämättömyys, legaalimääritelmä (Melander)

- Täsmällisyys ja tarkkarajaisuus (PeV, OM, Melander, Helsingin käräjäoikeus, Suomen Asianajajat ym.)
  - Rikostiedustelun kohteet (3 §)
    - Järjestäytyneen rikollisuuden määritelmä (PeV, sj-huomio)
    - Vakava rikollisuus, joka laajamittaisesti uhkaa yleistä järjestystä ja turvallisuutta (OM)
  - Rikostiedustelun käytön yleiset edellytykset (4 §) (PeV, Melander)
    - Välttämättömyys – kuten PeV:n käytännössä vakiintuneesti tulkittu
    - Lisäedellytyksiä joillekin keinoille?
    - Edellytys uhkan konkreettisuudesta (PeV, sj-huomio)
  - Henkilöllinen kohdistaminen (5 §)
    - perusteltu oletus (1 mom., PeV, sj-huomio)
    - selvitys ryhmän olemassaolosta ja ryhmään kuulumisesta (2 mom.)
    - muu henkilö - > yhteys rikolliseen toimintaan (3 mom., PeV, sj-huomio)

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Kohteet (3 §)

- 1 momentin täsmentäminen PeV:n edellyttämällä tavalla

Rikostiedustelun kohteena on yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaava *järjestäytynyt rikollisuus*, johon kuuluu*:*
1) järjestäytyneitä rikollisryhmiä, joilla tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamia tietyn ajan koossa pysyviä rakenteeltaan jäsentyneitä yhteenliittymiä, jotka toimivat yhteistuumin tehdäkseen vakavia rikoksia; sekä
2) rikollisverkostoja, joilla tarkoitetaan yhteenliittymiä, joiden toimintaan kuuluu verkoston toimintakokonaisuuden mukaisten vakavien rikosten tekeminen ja joiden puitteissa tapahtuva rikollinen toiminta on rikollisverkoston hyväksymää ja tapahtuu verkoston sekä sen piirissä toimivien henkilöiden puolesta, hyväksi tai nimissä.

- 2 momentin osalta ei muutoksia

Käyttöedellytykset (4 § 1)

Rikostiedustelukeinon käytön yleisenä edellytyksenä rikostiedustelussa on, että sen käyttäminen on yksittäisten erityisen merkitykselliseksi arvioitujen tiedustelutietojen tai useista tiedoista muodostetun kokonaisarvion perusteella välttämätöntä tärkeiden tietojen saamiseksi sellaisesta 3 §:ssä tarkoitetusta rikostiedustelun kohteesta, joka uhkaa vakavasti yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta.

Henkilöllinen kohdistaminen (5 §)

5 §

Rikostiedustelukeinon kohdistaminen

Rikostiedustelukeino voidaan kohdistaa henkilöön, jonka voidaan hänen lausumiensa, uhkaustensa tai käyttäytymisensä taikka olosuhteiden perusteella perustellusti olettaa osallistuvan 3 §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan.

Jos tiettyä henkilöä ei voida yksilöidä, voidaan sijaintitiedon hankkimista, suunnitelmallista tarkkailua, peiteltyä tiedonhankintaa, teknistä kuuntelua, teknistä katselua, teknistä seurantaa, peitetoimintaa, valeostoa, valvottua läpilaskua, tietolähteen ohjattua käyttöä ja osallistuvan tietolähteen käyttöä sekä paikkatiedustelua ja siihen liittyvää haltuunottoa, jäljentämistä ja asiakirjan tarkastelua kohdistaa henkilöryhmään. Henkilöryhmällä tässä luvussa tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa yhteenliittymää, jonka voidaan olettaa osallistuvan 3 §:ssä tarkoitettuun yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta uhkaavaan toimintaan.

Rikostiedustelukeino voidaan kohdistaa myös muuhun henkilöön, jolla on yhteys 3 §:ssä tarkoitettuun rikolliseen toimintaan, jos rikostiedustelukeinoa ei ole mahdollista kohdistaa 1 momentissa tarkoitettuun henkilöön tai 2 momentissa tarkoitettuun henkilöryhmään. Edellytyksenä on lisäksi, että keinon käytöllä voidaan henkilön lausumien, käyttäytymisen tai erityisten olosuhteiden johdosta erittäin pätevin perustein olettaa saatavan 3 §:ssä tarkoitettua yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta vakavasti uhkaavaa toimintaa koskevaa tärkeää tietoa.

Oikeusturvajärjestelyt ja päätöksenteko

- Arvioitava päätöksenteon osoittamista laajemmin tuomioistuimelle (PeV, Melander, Helsingin hovioikeus), erityisesti peitetoiminta ja valeosto
- Ajalliseen soveltamisalaan ja toimivaltuussääntelyn perimmäiseen luonteeseen liittyvillä lähtökohdilla on merkitystä ehdotetun tarkastellen erityisesti sääntelyssä merkittävänä oikeussuojakeinona toimivaa tuomioistuinkontrollia. Sääntelyn ”väljyyden” vaikutukset valvonnan toteutumiseen. Laadukkaiden vaatimusten merkitys tuomioistuinkäsittelyn kannalta. (OM)

9 § (1 - 3 mom.)

Keskusrikospoliisin päällikön päätöksenteko rikostiedustelukeinon käyttöä koskevassa asiassa

Keskusrikospoliisin päällikkö päättää peitetoiminnasta, valeostosta ja osallistuvan tietolähteen käytöstä rikostiedustelussa sekä peitetoiminnan käytön lopettamisesta.

Peitetoimintaa koskevan päätöksen tekemiseksi peitetoiminnasta on tehtävä 5 luvun 31 §:ssä tarkoitettu esitys ja suunnitelma. Valeostoa tai osallistuvan tietolähteen käyttöä koskevan päätöksen tekemiseksi on tehtävä esitys ja suunnitelma.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu päätös, lukuun ottamatta peitetoiminnan käytön lopettamista, on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi sen osalta, ovatko 3–5 §:ssä tarkoitetut rikostiedustelukeinon käytön edellytykset olemassa. Peitetoimintaa tai valeostoa ei saa käynnistää ennen asiaa koskevaa tuomioistuimen päätöstä.

Muita huomioita uhkaperusteiseen rikostiedusteluun

- Ovatko ilmoittamista koskevat säännökset toimivia (EOA)
- Rikostiedustelulla saadun tiedon käyttäminen rikosten selvittämisessä
  - tuomioistuimen päätös näyttökäytöstä (EOA, Melander)
  - käyttö virkarikosten selvittämisessä (Syyttäjälaitos)
- Säännös tietojen luovutuksen dokumentoinnista (EOA)
- Tulee säätää katselukiellosta (34 §) kaikkeen luottamukselliseen viestintään, eikä pelkästään todistamiskiellon alaiseen viestintään (PeV, EOA)

Poliisilain 5 luku

- Ehdotusten suhde pakkokeinolakiin (OM)
- Perusterikosten laajennusten välttämättömyys ja sääntelytapa (Helsingin käräjäoikeus ja Helsingin hovioikeus), suhde PL 10 § 4 (PeV, EOA, Melander)

5 § Telekuuntelu ja sen edellytykset (uusi 4 ja 5 mom.)

Lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksen estämiseksi henkilön hallussa olevaan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen voidaan antaa myös, jos henkilön lausumien, uhkausten tai käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän liike- tai ammattitoimintaan liittyvään:

1) törkeään lahjuksen antamiseen;
2) törkeään lahjuksen antamiseen kansanedustajalle;
3) törkeään lahjuksen ottamiseen;
4) törkeään lahjuksen ottamiseen kansanedustajana; tai
5) törkeään virka-aseman väärinkäyttämiseen.

Edellä 4 momentissa tarkoitetun luvan antamisen edellytyksenä on lisäksi, että rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti.

Avoimet lähteet (4 luku)

- Sääntelyn puutteellisuus (muu kuin keräimin tapahtuvan avointen lähteiden osalta) – ei täysin ongelmaton lähtökohta (PeV, EOA)
- PeV kiinnittänyt huomiota myös matalaan ”on tarpeen” soveltamiskynnykseen
- PeV:n mielestä sääntelyä on syytä täsmentää sen osalta, mitä avoimet lähteet ovat
- Lisäksi PeV:n mielestä syytä harkita automaattisen tiedonkeräämisen avoimista lähteistä rajaamista vain vakavaan rikolliseen toimintaan
- Eivät ns. säätämisjärjestyshuomioita

6 §

Automaattinen tiedonkerääminen avoimista lähteistä

Poliisilla on oikeus käyttää yleisesti saatavilla olevaan lähteeseen (*avoin lähde*) kohdistuvan tiedon hakemiseksi, seuraamiseksi, keräämiseksi ja tallentamiseksi automaattisesti teknisiä laitteita, menetelmiä tai ohjelmistoja, jos se on tarpeen poliisille säädetyn tehtävän suorittamiseksi (*automaattinen tiedonkerääminen*).

Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Kirkkokatu 12, Helsinki
PL 26, 00023 Valtioneuvosto
Vaihde 0295 480 171
www.intermin.fi